

Landschapsbeeld
biodiversiteit

Interfluvium Kleine Nete

Provincie
Antwerpen

Interfluvium Kleine Nete

Voorwoord	4
Inleiding	6
Situering Interfluvium Kleine Nete	7
Karakterisering landschap	8
Natuur- en landschapsweetjes	9
Landschapsbeeld biodiversiteit	10
Natuur- en landschapsweetjes	12
Uitdagingen voor de toekomst	15
Voorbeeldprojecten	16
Colofon	18

Voorwoord

Natuur is mooi om naar te kijken, in te wandelen of in te spelen. Natuur biedt ook heel wat diensten aan de maatschappij, van bestuiving tot waterzuivering.

Om voldoende, kwalitatieve natuur te behouden, is permanente aandacht van alle overheden noodzakelijk, zowel mondiaal als lokaal. Er zijn immers verschillende oorzaken waardoor natuur nog dagelijks verdwijnt of verkleint.

Hoog in die lijst van oorzaken staat versnippering van natuur door het bouwen van woningen en bedrijven, aanleggen van wegen, plaatsen van hekken en stuwen, ...

Versnippering zorgt voor het verkleinen van natuurgebieden, het vergroten van de verstoringen in die gebieden en verkleint de mogelijkheden voor planten en dieren om zich doorheen het landschap te verplaatsen. Dat laatste is voor veel dieren essentieel. Denk maar aan de seizoenstrek van padden.

Het vermijden van versnippering en (opnieuw) verbinden van natuurgebied biedt hier oplossingen.

Om dit mogelijk te maken, werden voor de provincie Antwerpen de landschapsbeelden biodiversiteit ontwikkeld. Ze bieden zowel een inspirerend als ecologisch onderbouwd kader van hoe we de natuur in onze provincie wenselijk verbinden.

Het vergroenen van scholen en bedrijven, openbaar groen, een meer ecologisch beheer van tuinen, het aanleggen van poelen, het herstellen van netwerken van bosjes, houtkanten en bomenrijen, ... De landschapsbeelden biodiversiteit zorgen voor een globale visie op het groen-blauw netwerk in onze provincie. We gaan voor concrete resultaten en projecten waaraan diverse actoren kunnen meewerken.

Na het Internationaal Jaar van de Biodiversiteit in 2010, werd 2011–2020 uitgeroepen tot Decennium van de Biodiversiteit. Halfweg het decennium stellen we nu de landschapsbeelden biodiversiteit voor. Ik hoop met de landschapsbeelden een extra 'boost' te kunnen geven aan het realiseren van dit mondiale project.

Werken aan biodiversiteit doen we zichtbaar en onzichtbaar in onze provincie. We doen dit niet alleen, maar samen met heel wat gedreven partners. Bedankt voor al jullie inzet voor méér groen voor méér dieren en planten!

A photograph of Rik Röttger, a man with curly hair and glasses, wearing a light-colored button-down shirt. He is standing outdoors with his arms crossed, in front of a body of water and a line of trees. The background shows a clear blue sky and a calm lake reflecting the surrounding environment.

Rik Röttger
Gedeputeerde voor leefmilieu

Inleiding

Een 'landschapsbeeld biodiversiteit' geeft een inspirerende en ecologisch onderbouwde visie op het groen-blauw netwerk of groene infrastructuur voor een welbepaald gebied van de provincie Antwerpen.

Voor de volledige provincie Antwerpen werden 18 landschapsbeelden biodiversiteit gemaakt. Aan het maken van deze landschapsbeelden biodiversiteit is een uitvoerige landschaps- en soortenanalyse voorafgegaan. De indeling, de naamgeving en de uitwerking van de landschapsbeelden is gebeurd in overleg met een uitgebreide stuurgroep met vertegenwoordigers van onder meer de Vlaamse Overheid, regionale landschappen en bosgroepen.

De landschapsbeelden biodiversiteit tonen de gewenste types groene infrastructuur in landschappen waarin mensen wonen en werken. Ook in het landschap buiten de (grote) natuurgebieden liggen er namelijk heel wat kansen om te werken aan groene infrastructuur, denk maar aan particuliere tuinen, wegbermen, waterlopen, landbouwgronden, de speelplaats van een school, een plantsoen in een wijk, de tuin bij een bibliotheek of gemeentehuis, industrieterreinen, een particulier bos,....

Het begeleidend boekje, dat u in handen heeft, bevat niet alleen een uitgebreide lijst maatregelen die genomen kunnen worden, het geeft ook tal van natuur- en landschapsweetjes over de streek, voorbeelden van projecten die de groene infrastructuur in deze streek nu reeds verbeteren,... Het landschapsbeeld biodiversiteit voor deze regio bevindt zich in het midden van dit boekje, zodat het makkelijk uitneembaar is.

Heel wat actoren zijn in dit landschap actief. Door samenwerking tussen deze actoren te stimuleren, willen we komen tot meer samenhang tussen de maatregelen die zij nu reeds nemen om de biodiversiteit te bevorderen.

Heeft u zin om de natuur in uw omgeving een handje te helpen, dan biedt dit boekje u de nodige inspiratie. Mocht u nog vragen hebben, aarzel dan niet om de provincie Antwerpen te contacteren.

Situering Interfluvium Kleine Nete

Karakterisering landschap

Het Interfluvium Kleine Nete bestaat hoofdzakelijk uit duinen met naaldbossen en landbouwgebieden. De naaldbossen zijn vaak dichte aanplanten met weinig of geen ondergroei. De boscomplexen bestaan naast naaldbossen uit eiken-berken- en beukenbossen. Ten zuiden van de dorpskern van Oostmalle strekt zich een uitgesproken bosrijke zone uit tot in Zandhoven, Lille, Beerse, Vorselaar en Grobbendonk. Ook ter hoogte van Kasterlee bevindt zich een bosrijke zone.

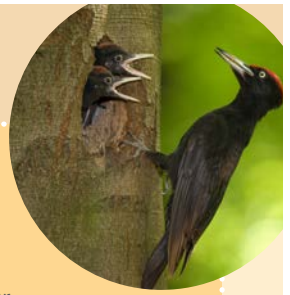
Plaatselijk zijn er restanten van heide en soms vennetjes. Er komt voornamelijk droge heide voor of vochtige tot natte heide, al dan niet met boomopslag.

De landbouwzones bestaan vooral uit graslanden, soms afgewisseld met akkers. Plaatselijk komen verspreide bomenrijen, houtkanten en kasteelparken voor en dit vooral op of in de nabijheid van de grote boscomplexen.

De belangrijkste waterlopen zijn beken en kanalen. Er komen ook oppervlaktewaters en moerassen voor, hoofdzakelijk langs de kanalen. Ook binnen een aantal bosgebieden zijn er grote oppervlaktewaters, zoals in het Zoerselbos (Zoersel), de Lilse Bergen (Lille) en het Prinsenspark (Retie).

In het gebied komt ook aan kwel gebonden moeras met veel microreliëf en overgangen in voedselrijkdom voor. Zij zorgen voor een variatie aan goed ontwikkelde biotopen (elzenbroekbos, voedselarm wilgenstruweel, gagelstruweel).

Zwarte specht

Leefgebied

Oude bossen met een groot aandeel loofbomen en verzwakte of dode bomen. Deze provinciale prioritaire soort lijkt een voorkeur te hebben voor oude beuken. Voor een nestholte verkiezen ze bomen in de buurt van een open plek. Ook dreven en bomenrijen tussen bosgebieden zijn belangrijk voor zwarte spechten. Deze bestaan bij voorkeur uit eik of beuk.

Weetje

Wist je dat ook andere dieren gebruik maken van de nestholtes van zwarte spechten? Dit kunnen bijvoorbeeld andere spechten zijn of boomklevers, vleermuizen of boommarters.

Kempense Heuvelrug

De Kempense Heuvelrug loopt als een rechtlijnig landschapselement van Herentals tot voorbij Kasterlee. Hij is 14 km lang, maximaal 1 km breed, tot 33 m hoog en er is een reliëfverschil van zowat 15 m t.o.v. de omgeving. De steile zuidrand van de heuvelrug is ongeveer 10 m hoog; de noordflank helt veel geleidelijker af.

De vallei van de Kleine Nete bevindt zich aan de zuidkant van de Kempense Heuvelrug; de vallei van de Aa bevindt zich in het noorden. De heuvelrug zelf is grotendeels met naalddhout bedekt.

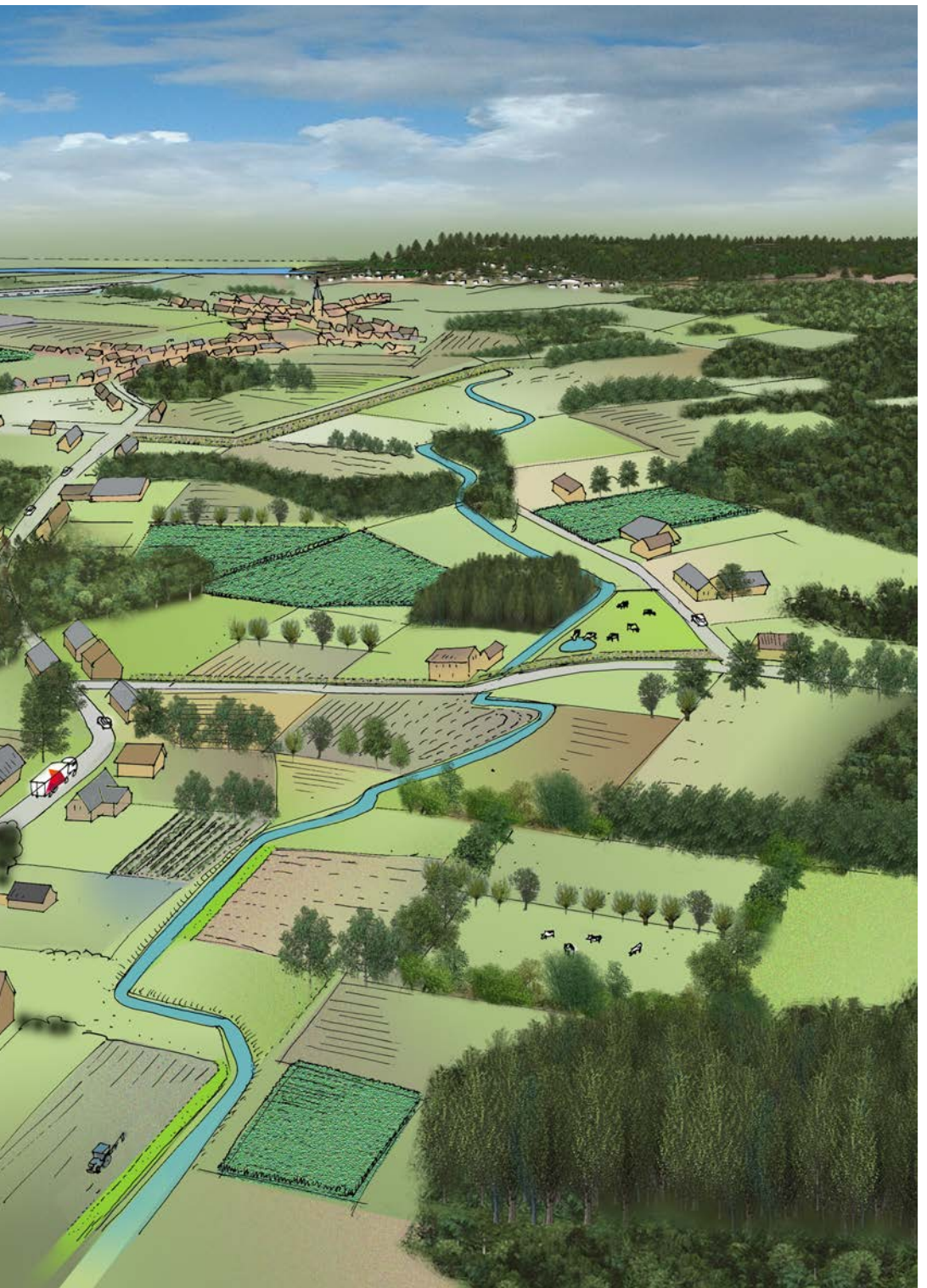
Gewone dwergvleermuis

Houdt van

Kleine insecten zoals muggen en motten. Ze kunnen er wel 300 per nacht vangen! Ze vangen deze insecten boven waterpartijen, tuinen, langs bosranden of bomenrijen, rond straatverlichting,... Bomenrijen, dreven, houtkanten, waterlopen,... zijn ook belangrijk als verbindende elementen tussen verblijfplaatsen en jachtgebieden.

Natuur- en landschapssweetjes

Lavendelven

Eén van de meest opvallende natuurpareltjes is het Lavendelven. Het is één van de weinige plekken in de Kempen waar nog veen groeit met de zeldzame lavendelheide, die het ven enkele decennia geleden zijn naam gaf. Andere opvallende soorten zijn eenarig wollegras en kleine veenbes.

Matkop

Leefgebied

Natte struwelen en jonge stadia van natte bossen, met aanwezigheid van zachthoutsoorten als wilg en els. De aanwezigheid van dode bomen is nodig om een nestholte te kunnen maken.

Heeft nood aan

Behoud en spontane ontwikkeling van natte struwelen en aandacht voor voldoende zones met een nulbeheer van bomen.

Het is belangrijk om te zorgen voor een zekere dynamiek, waarbij altijd wel ergens in de regio natte bossen in een jong stadium gevonden kunnen worden.

Struikhei

Leefgebied

In bossen, struwelen en grasland op droge, voedselarme en zure bodems. Groeit ook in grasland op vochtige, voedselarme en zure bodems. Ook aan spoorwegen en in bermten kun je struikhei aantreffen.

Bijzonderheden

De bloeiende planten kleuren de heide van juli tot in de herfst roze tot paars. De bloempjes trekken heel wat insecten aan, zoals hommels en graafbijen.

Wist je dat de takken van struikhei vroeger werden gebruikt voor het maken van bezems?

Gekraagde roodstaart

Leefgebied

Oude, parkachtige bossen. Je treft deze provinciale prioritaire soort dan ook vooral aan in lichtrijke loofbossen, naaldbossen en gemengde bossen met open plekken. Ze komen ook voor in bosranden, waarbij de overgang van bos naar heide bijzonder in trek is. Gekraagde roodstaart vind je tevens in oude hoogstamboomgaarden en in bosrijke villawijken. Hij profiteert van oude eikenrijen in een landschap met een min of meer extensief landgebruik.

Houdt van

Insecten en rupsen. Hij jaagt op hen vanaf een zitpost, waarbij hij rechtopstaand en met trillende staart zijn prooi zoekt.

Profiteren mee

Soorten van overgangen tussen bos en heide, alsook soorten van open, lichtrijke bossen zoals vliegenvangers, dagvlinders en zweefvliegen.

Bijzonderheden

Het mannetje van deze holenbroeder zingt vaak vanuit de opening van de nestholte zijn lied.

Kempisch kanaal

Het Kempisch kanaal (of het kanaal Bocholt-Herentals) verbindt de Zuid-Willemsvaart (Bocholt) met het Albertkanaal te Herentals. In 1843 werd gestart met de aanleg en na 3 jaar waren de werken voltooid. Met het Maaswater uit het kanaal werden de droge Kempen bevoeid. In 1928 werd het kanaal verbreed en verdiept. Hierbij kwam sprit naar boven, een goedkope brandstof, die in de Tweede Wereldoorlog zeer geliefd was.

Uitdagingen voor de toekomst

We bekeken welke maatregelen we kunnen nemen om te komen tot een beter netwerk van groene infrastructuur en baseerden ons hiervoor op de kenmerken van het landschap en de soorten die er voorkomen. Sommige van deze maatregelen zijn makkelijk te realiseren, andere zullen meer inspanning vragen.

Naast onderstaande maatregelen zijn ook volgende aspecten belangrijk: het ecologisch beheren van tuinen, openbaar groen en bedrijventerreinen en het doordacht verwijderen van invasieve plantenexoten.

droge bossen en struwelen/vochtige tot natte bossen en struwelen/bosranden/overgang bos-heide/droge heide

- ontwikkelen en beheren van bosranden
- ontwikkelen van open plekken (heideherstel, schrale graslanden)
- bosvorming van monotone bosbestanden van naaldbomen of populieren naar gemengd bos en eiken-berkenbos
- uitvoeren van een natuurgericht bosbeheer
- behoud van ecologisch waardevolle bomen en dood hout

halfopen landbouwgebied/poelen

- versterken kleine landschapselementen (poelen, houtkanten, houtwallen en bomenrijen)

zuurstofrijke beken

- verbeteren waterkwaliteit, o.m. door aanleg van grasbufferstroken
- opheffen vismigratieknelpunten
- structuurkwaliteit van de waterloop bevorderen, o.m. door aanleg van plas- en drasbermen
- gefaseerd ruimings- en maaibeheer van de water- en oevervegetatie

vochtige tot natte graslanden/moerassen

- herstel van vochtige graslandtypes en moerassen door lokale waterpeilverhogingen
- ecologisch beheer van vochtige graslandtypes en moerassen

droge graslanden/droge heide

- ecologisch maaibeheer van bermen

vochtige tot natte heide en vennen

- overgang van duin naar beekvallei: herstel veen- en heidevegetaties en vennen

Voorbeeldprojecten

Met de landschapsbeelden biodiversiteit willen we komen tot een functioneel netwerk van groene infrastructuur. Talrijke partners zetten zich reeds in voor het vergroenen van het landschap. Denk maar aan een gemeente die de bermen ecologisch beheert, een wildbeheereenheid die een fauna-akker aanlegt of een landbouwer die een haag aanplant als perceelsscheiding. Ook in deze regio worden reeds heel wat initiatieven genomen. Teveel om een volledige lijst te kunnen geven. We geven graag enkele voorbeelden!

Diverse gemeenten hebben samen met de Regionale Landschappen zogenaamde 'buitengewone plekjes' ingericht. Het gaat om **kleine, gedegradeerde of slecht onderhouden openbare plekjes die een opknapbeurt kregen**. Lokale biodiversiteit, recreatie en welzijn worden hierdoor bevorderd.

De provincie Antwerpen **stimuleert bedrijven om te werken aan biodiversiteit** via de biodiversiteitsscan 'BIODIVA'. Deze biodiversiteitsscan helpt bedrijven inzicht te krijgen in het concept biodiversiteit en geeft inspiratie voor concrete acties op het bedrijventerrein. Dit verhoogt zowel de lokale biodiversiteit als het welzijn van de werknemers.

Fauna-akkertjes zijn akkertjes die ingezaaid worden met een mengsel van akkerkruiden, grassen of oude landbouwgewassen. Ze worden ingezaaid

om voedsel- en schuilmogelijkheden te creëren voor verschillende dieren. Doorheen de zomer en herfst bloeien de soorten uit het mengsel op een verschillend moment zodat er steeds bloeiende planten aanwezig zijn.

In overleg met de betrokken landbouwers en jagers hebben Regionaal Landschap de Voorkempen en Regionaal Landschap Kleine en Grote Nete reeds meerdere hectare fauna-akkers ingezaaid in deze regio.

Bosgroep Noorderkempen begeleidt de opmaak van duurzame beheerplannen voor privébossen. Daarnaast worden jaarlijks **bosranden aangelegd en nieuwe bosbestanden aangeplant**. Heb je zelf bos en interesse voor één van deze projecten, neem dan zeker contact op.

Colofon

Landschapsbeeld biodiversiteit, Interfluvium Kleine Nete, is een uitgave van de deputatie van de provincieraad van Antwerpen:

Cathy Berx, gouverneur-voorzitter
Luk Lemmens
Ludwig Caluwé
Inga Verhaert
Bruno Peeters
Peter Bellens
Rik Röttger

Verantwoordelijke uitgever

Dirk Vandebussche
Koningin Elisabethlei 22
2018 Antwerpen

Teksten en redactie

Provincie Antwerpen

Vormgeving

Bart Rylant – Studio Hert

Referentie (na schriftelijke toestemming)

Landschapsbeeld biodiversiteit, Interfluvium Kleine Nete, uitgave van de deputatie van de provincie Antwerpen, editie 2015, pagina('s) waarnaar u verwijst.

Eerste druk

juni 2015

Wettelijk depotnummer

D/2015/0180/21

Beeldmateriaal

([b]oven, [m]idden, [o]nder)

Bosgroep Kempense Heuvelrug
(p 9 [m])

Yves Coussement (p 5)

Rembrandt De Vlaeminck (p 12 [o])

Orakel bvba (p 16)

Wim Robberechts & Co (p 8)

Provincie Antwerpen (p 4, p 12 [b], p 14)

Kobe Van Looveren (p 17)

Toerisme Provincie Antwerpen – Frank Vermeren (p 13 [o])

Glenn Vermeersch (p 12 [m])

VILDA - Yves Adams (p 9 [o], p 13 [b])

VILDA - Lars Soerink (p 9 [b])

Gekraagde roodstaart, gewone dwergvleermuis, matkop en zwarte specht zijn provinciale prioritaire soorten. Meer info op www.provincieantwerpen.be, zoeken op 'provinciale prioritaire soorten'.

ARCADIS - Wilfried Jansen
of Lorkeers (p 1, p 10)

Bronnen

Opstellen van ecoprofielen voor diverse regio's in de provincie Antwerpen (2013) – Grontmij Belgium NV, in opdracht van Provincie Antwerpen
Dienst Duurzaam Milieu- en Natuurbeleid (2010): Provinciale Prioritaire Soorten Provincie Antwerpen.
Provincie Antwerpen
De Kempense Heuvelrug – Een cuesta tussen Kleine Nete en Aa - Landschappen in de provincie Antwerpen 2 (2012) – provincie Antwerpen

DIENT DUURZAAM MILIEU- en NATUURBELEID
Departement Leefmilieu

Koningin Elisabethlei 22, 2018 Antwerpen

T 03 240 57 19 - leefmilieu@provincieantwerpen.be

www.provincieantwerpen.be

